

## לְבַנְיִינָה שֶׁל הַלֵּכָה

שיעורי הלכות שבת שהעביר מו"ר רה"י בביהמ"ד בשבת קודש  
מלאכת לש (2) – גיבול כדורי שזקולד בשבת



רק איסור מדרבנן, וכריבר"י. כך נקט גם השו"ע<sup>5</sup> בסתם, אולם הביא כ"ש אומרים<sup>6</sup> את ספר התרומה<sup>7</sup> וסיעתו הפוסקים כרבי שיש חיוב כבר בנתינת המים לקמח.

כידוע יש מחלוקת עקרונית באחרונים כיצד יש להתייחס לדעת ה"ש אומרים' בכגון זה. דעת רוב האחרונים<sup>8</sup> שכיוון שהביא השו"ע את דעת ה"ש אומרים כוונתו היא שנחוש לדעתם להחמיר לכתחילה. אולם הרב עובדיה יוסף<sup>9</sup> סבר שכוונתו לפסוק לגמרי כסתם

מכל מקום בדין זה מנהג האשכנזים להחמיר כדעת ה"א כפי שכתב רמ"א<sup>10</sup>, וכן משמע במשנ"ב.<sup>11</sup> מדברים אלו נראה שיש לאסור הכנת כדורי שזקולד מפירווי ביסקויטים המעורבים בקקאו ונוזלים כיוון שמדובר בלישה של ממש.

בגמרא נתבאר שהדבר תלוי גם באופי הדבר הנילוש. דבר שהוא בר גיבול (באופן פשוט הכוונה היא לדבר שע"י הלישה הופך לעיסה אחת) אסור ללוש מן התורה לכולי עלמא. אולם בדבר שאינו בר גיבול נחלקו הראשונים – לדעת

התחלנו לעסוק במלאכת לש. בשבת לא ניתן לבשל או לאפות עוגות ומיני מתיקה ולעיתים עולה הצורך להכין דברים שאינם צריכים בישול או אפיייה כגון כדורי שזקולד הנעשים ע"י ערבוב של פירורי ביסקויטים עם קקאו ויין או משקים נוספים. האם יש דרך להתיר זאת בשבת?

כדי להתחייב בקרבן צריך שיעור כגרוגרת<sup>1</sup> אך מכל מקום גם חצי שיעור אסור מן התורה,<sup>2</sup> ולכן לכאורה אין מקום להתיר אפילו גיבול כדור קטן שאינו כגרוגרת.

## מחלוקת התנאים והפוסקים על נתינת המים

בארנו בפעם שעברה שמלאכת לישה האסורה מן התורה היא דווקא לישה הדומה ללישה שהייתה במלאכת המשכן, כגון לישת קמח ומים. אמנם נחלקו התנאים<sup>3</sup> האם גם נתינת המים היא חלק מהלישה כיוון שבזה מתחילים החומרים להתחבר וחייבים עליה חטאת (דעת רבי) או שרק הגיבול עצמו בכלל המלאכה (דעת ר' יוסי ברבי יהודה [לקמן: ריבר"י]).

הדעה העיקרית להלכה<sup>4</sup> היא שרק על הגיבול חייב חטאת, ולפי זה בנתינת המים לעיסה יש

<sup>5</sup> שו"ע סימן שכא סעיפים יד וטז ובסימן שכד סעיף ג.

<sup>6</sup> שו"ע סימן שכא סעיף טז ובסימן שכד סעיף ג.

<sup>7</sup> ספר התרומה, סימן רכ.

<sup>8</sup> זבחי צדק (י"ד פא סע' ה), מאמר מרדכי (או"ח סו, י ועוד), כנה"ג (י"ד פא הגב"י אות מ), כף החיים (או"ח יג סעיף ג), בית שמואל (סימן קמא ס"ק נז) וכך משמע מהש"ך י"ד סי' ס"ק עח (ועי' בהנהגת הוראות באיסור והיתר לש"ד אות ה' בסופה). ראה מה שהאריך לבאר הגרב"צ אבא שאול באור לציון (מבואות, יסודות בדרכי ההוראה, ענף א).

<sup>9</sup> יביע אומר ח"ו י"ד סי' ה אות ב, וכדעת הרמ"ע מפאנו (בשו"ת סי' צז) והחיד"א בברכי יוסף (או"ח סא, ג). וכן הביא בחלקת מחוקק אה"ע סי' א ס"ק יא בהגהה, ומשמע מפמ"ג משב"ז י"ד סי' סט ססק"א.

<sup>10</sup> שו"ע סימן שכא סעיף טז.

<sup>11</sup> משנה ברורה סימן שכד ס"ק יא.

<sup>1</sup> שבת פ:

<sup>2</sup> כר' יוחנן ביומא עד. וכן משמע בשבת עד: כפי שכתב רש"י שם.

ועיין באור הלכה סימן שכא סעיף יד ד"ה שמא.

<sup>3</sup> שבת קנה:

<sup>4</sup> ר"ף סז, רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה לג, ורא"ש פרק כד

סימן ג. וכן עולה מהשו"ע סימן שכא סעיף יד.



דרך אכילתן וכמו רוטב שנותנים בתבשיל, ולכן אין זה מלאכה מן התורה אלא רק מדרבנן. והתירו חכמים לגבל מעט מעט כיוון שזהו קצת שינוי או שכוונתם שיגבל מעט מעט דווקא בעת אכילתו שאז זו דרך אכילה, וכמו אדם האוכל חמין ומערב אותו עם הרוטב שלו תוך כדי אכילתו. אך החזון איש<sup>19</sup> מקשה על דבריו כיוון שמוכח ברמב"ן ששינוי זה מועיל אף במורסן שלשיטתו גיבולו אסור מן התורה,<sup>20</sup> ולכן מתרץ החזון איש שזהו שינוי גמור.<sup>21</sup>

### כדורי שוקולד

גיבול כדורי שוקולד העשויים מפירורי ביסקוויטים דומה לגיבול קמח קלי, שאיסורו לדעת הרמב"ם מדרבנן ולדעת תוספות מן התורה. אם מגבל מעט מעט בתוך כדי אכילה נראה שיש להתיר ע"פ דברי הביאור הלכה אך אם אינו בדרך אכילה לא. כאמור החוששים לדעת היש אומרים (בין אם מבינים כך בדעת השו"ע או הנוהגים כרמ"א) יצריכו בכל אופן שנתנית המים תהיה מבעוד יום.

יש לדון גם על גיבול פירורי ביסקוויטים בפירות מרוסקים, ועוד נעסוק בזה בעז"ה.

תוס'<sup>12</sup> וסיעתם בתערובת כזו חייבים כבר בנתינת המים לקמח כיוון שאינה זקוקה לגיבול, אולם לרמב"ם<sup>13</sup> וסיעתו בדבר שאינו בר גיבול אין איסור לישה מן התורה – אלא איסור מדרבנן: לרבי אסרו לתת את המים בקמח, ולריב"ר איסרו רק את הגיבול עצמו.<sup>14</sup>

### גיבול בשינוי

בברייתא מובאת מחלוקת תנאים אם מותר לגבל קמח קלי<sup>15</sup> בשבת, ומפרשת הגמרא שהמיקל הוא ריב"ר ומתיר זאת בשינוי "על יד על יד" (=מעט מעט). לשיטת הרמב"ם ניתן לבאר שקלי זה אינו בר גיבול ולכן הקלו בו. אך לשיטת תוספות מוכרחים לומר שקלי נחשב בר גיבול<sup>16</sup> (שהרי בדבר שאינו בר גיבול מודה ריב"ר לחייב כבר בנתינת המים).

השו"ע<sup>17</sup> נקט כרמב"ם שדבר שאינו בר גיבול כגון קמח קלי אסור לגבלו מדרבנן (שמא יגבל דבר בר גיבול), אולם התיר לגבלו מעט מעט. לא נתבאר בשו"ע כמה 'מעט' מותר ומשמע שאין כוונתו דווקא פחות מכגורגרת. לדעת הרמב"ם הדבר מובן, אך לדעת תוספות, קלי הוא בר גיבול ואיסור גיבולו מן התורה, וכיוון שחצי שיעור אסור מן התורה<sup>18</sup> לכאורה אסור לגבל ממנו אף מעט מעט.

בביאור הלכה נדרש לקושי זה וחדש שכיוון שהקליות נקלו בתנור ונעשו ראויות לאכילה, גיבולם הוא כתיקון אוכל בעלמא כיוון שכך

<sup>19</sup> חזון איש, סימן נח ס"ק ז.

<sup>20</sup> קושיית החזון איש מבוססת על הרמב"ן המובא במג"א, אך בביאור הלכה (סימן שכד סעיף ג ד"ה מורסן) פירש דברי הרמב"ן באופן אחר ולפיו הרמב"ן אינו מדבר על מורסן ע"ש. וראה בפרי מגדים (אשל אברהם סימן שכד סק"א) שתירץ שהרמב"ן התיר זאת משום צער בעלי חיים.

<sup>21</sup> כך באר החזון איש (סימן נז ד"ה נמצינו) גם לעניין ריסוק בננה בידיית הכף, וכתב האגרות משה ששיטתו קשה כיוון שדבר האסור מן התורה ועושהו בשינוי אסור עכ"פ מדרבנן. בשיעור לבניינה של הלכה טוחן (5) תרצנו שכוונת החזון איש להתיר בשינוי ג מ ו ר ע"פ היסוד שראינו שם בעניין דיכת פלפלים. בכל אופן לעניין גיבול מעט מעט באר החזון איש בפירוש שזהו שינוי ג מ ו ר. וראה בפמ"ג הנ"ל שדחוק לומר (כחזו"א) שזהו שינוי גמור.

<sup>12</sup> תוספות שבת יח. ד"ה אבל.

<sup>13</sup> רמב"ם שבת פרק ה הלכה טז.

<sup>14</sup> שורש מחלוקת תוס' ורמב"ם נעוץ בהסבר היחס בין שתי הסוגיות העוסקות בלישה בדף יז: ובדף קנה; ראה במגיד משנה ובראב"ד על הרמב"ם שם.

<sup>15</sup> קמח שנעשה מתבואה שיובשה בתנור.

<sup>16</sup> פרי מגדים, אשל אברהם, סימן שכא סקי"ז וי"ט, ונתבאר יותר בבאה"ל סימן שכא, סעיף יד, ד"ה שמא.

<sup>17</sup> שו"ע סימן שכא, סעיף יד.

<sup>18</sup> כפי שנתבאר בתחילת השיעור.

